

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ
ДИТИНИ
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Савченко Анастасія Сергіївна

**«ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-
РОЛЬОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта.

РЕФЕРАТ

випускної кваліфікаційної роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Дошкільна освіта»

Керівник : доцент кафедри
психології та педагогіки розвитку дитини
Кравчук Н.П.

Умань – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Нові трансформаційні процеси у світовій спільноті, складні соціально-економічні перетворення в українському суспільстві призвели до зміни демографічної ситуації, культурних та духовних цінностей, уявлень про сім'ю як чинника статево-рольової ідентифікації дітей. В умовах швидкозмінного соціального середовища підлягають глибшому осмисленню традиційні погляди щодо специфіки впливу та функцій сім'ї на процес статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Проблема статево-рольової ідентифікації підростаючого покоління знаходить відбиття в нормативно-правових документах України: Законах України «Про освіту», «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок», «Про дошкільну освіту»; Базовому компоненті дошкільної освіти. Теоретичне осмислення статево-рольової ідентифікації дошкільників як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів її практичної реалізації як педагогічної мети поступово дедалі більше привертають увагу науковців.

Помітний доробок у галузі аналізу соціально-педагогічних аспектів цієї проблеми належить таким дослідникам, як Г. Васильченко, С. Гузенко, С. Гришак, Д. Ісаєв, М. Кле, С. Ковальов, М. Ткалич. Проблема статево-рольової ідентифікації дітей та підлітків вивчалася в дослідженнях таких науковців, як: А. Аблітарова, А. Аніщук, Л. Бобак, Ю. Бурцева, О. Вічева, С. Вихор, Д. Міньков, В. Каган, А. Корінна, Л. Олійник, А. Шевченко та ін.

Різні аспекти впливу сімейного виховання на статево-рольову ідентифікацію підростаючого покоління висвітлюються у працях І. Беха, М. Лукашевича, Т. Кравченко, І. Рогальської та ін.

Слід зазначити, що зростання інтересу сучасних науковців до проблеми статево-рольової ідентифікації старших дошкільників та впливу на цей процес сім'ї, на нашу думку, зумовлене і тим, що зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, впливають на всі складові й хід соціалізації молодого покоління.

Розгляд різних підходів до проблеми формування статево-рольової ідентифікації у дітей дошкільного віку дозволив виділити кілька істотних їх характеристик, що на них найчастіше звертається увага дослідників.

По-перше, це зв'язок статево-рольової ідентифікації із ступенем засвоєння дітьми статевих ролей (В. Гарбузов, Д. Ісаєв, В. Каган, Т. Репіна).

По-друге, ціннісно-смилова природа статево-рольової ідентифікації, їх вплив на формування статево-рольових цінностей і орієнтацій, мотивів поведінки, системи ставлень особистості до себе, як представника певної статі, і до оточуючих (Т. Говорун, О. Шарган, В. Столін).

По-третє, статево-рольові уявлення – важливий елемент статевої ідентифікації і статевої соціалізації (Д. Ісаєв, В. Каган, І. Лунін, А. Палій, Т. Репіна, Ю. Савченко).

По-четверте, сформованість неадекватної статево-рольової ідентифікації в дошкільному віці може призвести до порушень статево-рольової і психосексуальної орієнтації на пізніших стадіях онтогенезу, бути причиною неврозів та інших психотичних проявів (В. Гарбузов, А. Захаров).

Вибраний для дослідження дошкільний вік – це час, коли суб'єкт прагне розширити й уточнити зміст свого «Я». Цей віковий період є важливим етапом становлення статево-рольової ідентифікація, бо саме у цьому віці відбувається активне усвідомлення суті своїх ставлень до інших людей та самого себе, розширюється й уточнюється статево самовизначення.

Тому проблеми статево-рольової ідентифікації дітей старшого дошкільного віку, є однією з найактуальніших проблем, що і зумовило вибір теми випускної кваліфікаційної роботи **«Вплив сімейного виховання на формування статево-рольової ідентифікації дошкільників»**.

Об'єкт дослідження – особливості статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники становлення статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі соціально-психологічних чинників та гендерних аспектів, шляхів оптимізації їх впливу на становлення статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Концептуальна ідея дослідження: теоретичне й експериментальне вивчення особливостей основних соціально-психологічних чинників статево-рольової ідентифікації дошкільників, а також розробка та впровадження спеціального психологічного впливу, що дозволяє гармонізувати розвиток статево-рольової ідентифікації дошкільників в умовах сім'ї та ЗДО.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми процесу статево-рольової ідентифікації особистості;
2. Визначити основні соціально-психологічні чинники, гендерні аспекти, які впливають на становлення статево-рольової ідентифікації у дошкільному віці;
3. Розробити критерії, рівні та показники статево-рольової ідентифікації дошкільників.
4. Провести експериментальне дослідження статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Апробація результатів: матеріали дослідження були обговорені на засіданні кафедри психології та педагогіки розвитку дитини та на Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуалізація творчого професійного потенціалу майбутніх фахівців дошкільної освіти» (12 листопада 2021 року).

Публікація: Основний зміст та результати дослідження відображено у матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуалізація творчого професійного потенціалу майбутніх фахівців дошкільної освіти», за результатами дослідження опубліковано тези на тему: «Теоретико-методологічні аспекти проблеми впливу сімейного виховання на статево-рольову ідентифікацію дошкільників» (12 листопада 2021 року).

Структура та обсяг роботи: Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг роботи становить 120 сторінок, зокрема 91 сторінка основного тексту.

ВИСНОВКИ. У ході розв'язання поставлених у дослідженні завдань, нами було зроблено такі висновки:

1. Здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми процесу статево-рольової ідентифікації особистості. Результати аналізу наукових досліджень свідчать про значний інтерес вчених до проблеми впливу батьків на розвиток статево-рольової ідентифікації дітей дошкільного віку. З'ясовано, що сім'я є найважливішим фактором статево-рольової ідентифікації дошкільників.

Спираючись на теоретичний аналіз проблеми, ми дійшли висновку, що статево-рольова ідентифікація є якісно своєрідними утвореннями, яка, у свою чергу, являє собою структурні компоненти більш широкого й загального процесу формування психологічної статі, а відтак, і процесу формування особистості загалом. Тип батьківського виховання має істотний вплив на розвиток психіки, зокрема на статево-рольову ідентифікацію особистості. Наявність стаетовитипових, стаетовонетипових, гіпергендерних властивостей у хлопчика чи дівчинки, насамперед, залежить від системи дитячо-батьківських стосунків.

2. Визначено основні соціально-психологічні аспекти, які впливають на становлення статево-рольової ідентифікації у дошкільному віці:

По-перше, дошкільний вік є важливим періодом статево-рольової ідентифікації дошкільнят. У старшому дошкільному віці закладається система статевої ідентичності, що характеризується єдністю свідомості та поведінки. В процесі гендерного виховання дітей необхідно враховувати не тільки статевоприналежність, але і тип статево-рольової поведінки дитини, ступінь сформованості гендерної ідентичності.

По-друге, формування статево-рольової ідентифікації у дітей дошкільного віку – це, перш за все, пізнання моральних вимог, норм, правил поведінки.

По-третє, зразки поведінки, які діти переймають від дорослих шляхом наслідування, накладають найбільший відбиток на моральне обличчя й поведінку хлопчиків і дівчаток.

По-четверте, завдання педагога – разом із родиною прищеплювати підростаючій людині відповідні до своєї статі способи поведінки, надаючи елементарну гендерну освіту і здійснюючи гендерне виховання.

3. Розроблено критерії (*когнітивний критерій, емоційно-оцінний, поведінковий*), показники статево-рольової ідентифікації дошкільників (вміння застосовувати у поведінці спектр знань про гендерні зразки поведінки; виявлення здатності до самоорганізації, а також саморегуляції поведінки; взаємоповага і тактовність у стосунках з представниками іншої статі; вибір видів поведінки виходячи з конкретної ситуації; виявлення зацікавленості та поваги до представників іншої статі, відсутність принизливого ставлення до них; орієнтація на створення партнерських стосунків у колі однолітків; прагнення до видів діяльності, що відповідають інтересам особистості) та рівні (достатній, середній низький).

4. Проведено експериментальне дослідження статево-рольової ідентифікації дошкільників. Аналіз динаміки дослідження засвідчує, що достатнього рівня статево-рольової ідентифікації на контрольному етапі експерименту досягли 33,7 % старших дошкільників експериментальної та 20,9 % контрольної груп, порівняно з 12,7 % (ЕГ) та 14,3 % (КГ) на констатувальному етапі дослідження. Як бачимо, позитивний вплив проведеної формувальної роботи в експериментальній групі виявився у значному підвищенні рівнів сформованості статево-рольової ідентифікації дошкільників. Середній рівень на початковому етапі експерименту становив 48,1 % (ЕГ) і 50,2 % (КГ), тоді як кінцеві результати виявили 55,2 % (ЕГ) і 51,7 % (КГ). Особливо помітними є зрушення у показниках низького рівня.

Якщо на початку експерименту вони становили відповідно 39,2 % (ЕГ) і 35,5 % (КГ), то на кінцевому етапі в експериментальній групі знизилися до 11,1 %. У контрольній групі також відбулися зміни, але незначні – частка старших дошкільників, у яких виявлено низький рівень, становила 27,4 %.

Отже, до початку формувального експерименту стан обох досліджуваних вибірок збігся, а після формувального експерименту – відрізняється. Відповідно, можна зробити висновок про не випадковість у розбіжностях результатів контрольного експерименту у досліджуваних експериментальної та контрольної груп, що свідчить про ефективність формувального експерименту.

Проведене дослідження не вичерпує усієї глибини поставленої проблеми. Перспективи подальшої науково-дослідної роботи вбачаємо у вивченні шляхів впровадження у систему дошкільної освіти тренінгової роботи з сім'ями з питань впливу батьківсько-дитячих стосунків на становлення психологічної статі старших дошкільників.